

تاریخ وصول: ۱۳۹۴/۰۱/۱۰

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۰۴/۱۵

حضور افراد در هیئت‌های مذهبی و نشاط اجتماعی (مطالعه موردی شهر همدان در سال ۱۳۹۳)

سعداله سرخوش^{۱*}

۱. کارشناس ارشد جامعه‌شناسی دانشگاه بوعلی سینا، تهران، تهران، ایران.

چکیده

هدف هر جامعه‌ای رسیدن به سعادت است یکی از ملزومات هر چه بهتر شدن عمل به قرآن ارتباط با ائمه معصومین (ع) است که بهترین قالب آن هیئت‌های مذهبی است. از منظر محقق هیئت‌های مذهبی در حالت معیار دارای ده بعد می‌باشند. در این تحقیق در ارتباط با هر کدام از ابعاد فرضیه‌ای ارائه شده و تأثیر هر کدام بر نشاط اجتماعی افراد مورد بررسی قرار گرفته است. چارچوب نظری مورد استفاده نظریه محبت خواجه نصیر طوسی است که به‌عنوان عنصری معنوی و فرهنگی در استمرار جامعه تلقی می‌شود. از روش تحقیق اسنادی برای صورت‌بندی مبانی نظری در رابطه با تاریخچه، اساس، ریشه، مسایل و عناصر هیئت‌های مذهبی و از روش میدانی - پیمایش با تحلیل توصیفی - تبیینی جهت آزمون فرضیه‌ها استفاده شده است. تکنیک گردآوری داده‌ها، پرسش‌نامه با آمارگیری نمونه‌ای است. در تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم افزار اس پی اس با آزمون‌های توصیفی، نمودارها و هیستوگرام و ضریب همبستگی پیرسون و آزمون آنالیز دوطرفه استفاده شده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که ارتباط قوی بین متغیرهای مستقل و وابسته وجود دارد و هر ده فرضیه تحقیق با سطح معنی‌داری بالا تأیید می‌شوند.

واژگان کلیدی: هیئت‌های مذهبی، نشاط اجتماعی، عزاداری، اهل بیت، همدان.

یکی از وظایف و ویژگی‌های عقلی و بدیهی پیروان هر دین این است که فرد و جامعه مورد نظر توان دفاع از اعتقادات و مبانی خود را داشته باشد. پیشوایان و بزرگان مذهب شیعه به مجالس ذکر اعم از روضه یا مدح و جشن مولودی‌ها بسیار سفارش کرده‌اند که هدف تربیت و تعالی و به سعادت رسیدن انسان و جامعه است. حضرت علی (ع) می‌فرماید: پارسایان در سختی‌ها چنانند که گویی در آسایش و راحتی فرود آمده‌اند آن‌ها با سختی‌ها و بلاها همان اندازه انس دارند که با راحتی‌ها (نهج البلاغه، فیض الاسلام: خطبه ۱۹۲ یا اکبری ۱۳۸۵: ۴۵). منتقدان بدون توجه به هدف و نتیجه تجربی هیئت‌های مذهبی ایراداتی می‌گیرند از قبیل: این مجالس سراسر غم است، مردم بعد از شرکت در هیئت‌ها در زندگی غمگین می‌شوند، این محافل مردم را در تاریخ چند صد سال پیش نگه داشته است. در حالی که تاریخ نشان می‌دهد مثلاً گاندی با الگوی امام حسین (ع) قیام می‌کند، ایران با الگوی او هشت سال از استقلال و باورهای خود دفاع می‌کند. هیئت‌های مذهبی از جمله سازمان‌های قدیم هستند که در فرهنگ عاشورایی تشیع رشد کرده با فراز و نشیب‌هایی فراوان گسترش و تکامل یافته‌اند.

۱. بیان مسأله

نشاط و سرزندگی اجتماعی یک عنوان کلی است که مقوله‌های زیادی را در بر می‌گیرد. جامعه‌ای دارای نشاط می‌باشد که در آن افراد نسبت به همدیگر احساس محبت و عاطفه داشته باشند. ثانیاً بر مبنای همان محبت نسبت به هم احساس تکلیف و مسئولیت کرده و وظایف خود را در حیطه‌های فردی، اجتماعی، شغلی و انسانی را به‌درستی انجام دهند. از همین امر نتیجه می‌شود که افراد کارها را با همکاری هم و یاری گرفتن فکری و عملی از یکدیگر به صورت خودجوش انجام می‌دهند که این باعث ترفیع کیفیت انجام امور می‌گردد. دوستی‌های بین افراد از همین جا آغاز می‌شود و به‌خاطر ریشه‌ای بودن دوام نیز دارد. استعداد و توانایی هر فردی بروز کرده و فرد جای خویش را در گروه جامعه پیدا می‌کند و تثبیت می‌گردد. در چنین حالات نشاط‌آور توجه افراد به کمبودها، کدورت‌ها و مشکلات روزمره زندگی کمتر می‌گردد و حس شادی غلبه پیدا می‌کند. معیارهای شادی عبارتند از: اطاعت خداوند، پرهیز از گناه، احیای ارزش‌ها، احیای حق یا از بین رفتن باطل، تحول معنوی (اکبری، ۱۳۸۵: ۳۹-۳۶). هیئت‌های مذهبی ترویج‌کننده چنین سبکی از زندگی می‌باشند. ذات و ماهیت آن‌ها همین‌گونه است.

روضه و هیئت رفتن برای خود روضه نیست بلکه هدف تربیت و تعالی انسان است. تربیتی برای به سعادت رسیدن و سعادت‌ی که عدالت، پیشرفت، پویایی و نشاط است. بنابراین سؤال اصلی این است که آیا شرکت در جلسات هیئت‌های مذهبی در سرزندگی و نشاط اجتماعی آن‌ها تأثیر دارد؟ عقلانی بودن و روشنگری وجه تمایز عاطفه دینی با مکاتب عاطفه‌گرا است. فلسفه عزاداری و شرکت در هیئت‌های مذهبی محبت و دوستی، انسان‌سازی، انتقال فرهنگ به نسل بعد است. منع عزاداری توسط رضا و محمدرضا شاه باعث ایجاد تشکل‌های مردمی و دسته‌جمعی به صورت هیئت‌های مذهبی گردید. تا اینکه در دوران انقلاب اسلامی به اوج خود رسید. نکته قابل ملاحظه درباره‌ی اسماء هیئت‌ها این است که هر هیئتی نام خاص و پرچم و علامت ویژه انتخاب می‌کند. هیئت‌های عزاداری، گاهی متوسلین به یکی از ائمه - علیهم‌السلام - یا گاهی متوسل به شهدای کربلا هستند (کاشانی، ۱۳۷۹: ۲۲۹). پس هیئت‌های عزاداری که ما امروزه شاهد آن هستیم، ابتدا در مفهوم و معنا گسترده و عام بود و به تدریج این تشکل خاص و منظم به صورت «هیئت» شکل گرفت. در زمان آل‌بویه عزاداری به صورت علنی برای اولین بار صورت گرفت و در زمان صفویه نیز ادامه یافت و در دوره‌ی قاجاریه به اوج و گستردگی خود رسید در دوره‌ی پهلوی با ممانعت حکومت، عزاداری‌های به صورت منظم و هیئت‌هایی در خانه‌ها به صورت مخفیانه تشکیل یافت تا اینکه در دوره‌ی انقلاب اسلامی این هیئت‌های خانگی، رسمی و آشکارا به ارائه‌ی برنامه‌های مختلف پرداختند.

۲. اهمیت و ضرورت

امروز شیوه‌های مقابله دشمنی تغییر کرده است و از راه‌های سخت و نظامی به جنگ نرم تغییر کرده است. در این نبرد ابزار دشمن رسانه‌ها شامل سینما، نشریات، سایت‌های اینترنتی، شبکه‌های ماهواره‌ای، بولتن‌های خبری، کتب و هم‌چنین تربیت و آموزش مستقیم و غیر مستقیم افراد است. اظهارات برخی افراد، اجرای تئاتر موهن، ساخت فیلم سینمایی، برنامه گروه‌های سلفی، حمله رسانه‌ای به مداحان از مواردی است که اهمیت و ضرورت بررسی این تحقیق را ایجاد نموده است. هدف کلی این تحقیق شناخت میزان نشاط اجتماعی افراد شرکت کننده در هیئت‌های مذهبی است. هدف بررسی نقش هیئت‌های مذهبی در رسیدن به جامعه‌ای پویا و متعهد و مسئولیت‌پذیر است. اهداف جزئی دیگر چون افزایش حضور هیئت‌های مذهبی در تصمیم‌گیری‌های اجتماعی، انسجام هرچه بیشتر هیئت‌های مذهبی جهت ارتقاء کیفیت برنامه‌ها نیز از اهداف این تحقیق است.

۳. چارچوب نظری

در فلسفه اجتماعی فرض وجود انسان قبل از جامعه موجود بوده است. طبق نظریه محبت خواجه نصیر^۱ سعادت غایت و هدف انسان و جامعه است. انسان هدف‌گرا منشأ جامعه هدف‌گرا می‌باشد. در نتیجه بر جامعه همان قواعدی حاکم است که بر زندگی تک تک افراد حاکم است. غایت انسان و جامعه سعادت است. به لحاظ اینکه انسان موجودی فطری است جمع شدن یا تفرق آن هم بر اساس فطرت صورت می‌گیرد. از نظر خواجه نصیر عدالت مقتضی اتحادی صناعی و محبت مقتضی اتحادی طبیعی است. از نظر او افراد و گروه‌ها از طریق عدالت اجباری نمی‌بایستی به سوی انصاف خوانده شوند زیرا برای تحقق این امر بایستی فرد یا سازمانی وجود داشته باشد و بطور مکانی عامل اجرای امور مربوط به اعتدال باشد در حالی که محبت عامل طبیعی میل به انصاف است. او علت بقای جامعه را در نیاز به هماهنگی و تألف از طریق محبت می‌داند (آزاد ارمکی، ۱۳۹۰: ۱۱۶-۱۱۴). یکی از مبانی اصلی جلسات هیئت‌های مذهبی اصل محبت است که دو جنبه دارد ارادت افراد در جلسات به اهل بیت و محبت افراد به یکدیگر. این محبت در تقسیم‌بندی خواجه نصیر از نوع دوم و دارای چهار بعد لذت، نفع، خیر و کسب است. بر مبنای این نظر جامعه‌ای که سعادت دارد نشاط دارد و جلسات هیئت‌های مذهبی هم لذت و هم نفع و هم خیر و کسب دارد. حزن^۲ که انسان را متوجه خدا، آخرت و مسئولیت‌های شرعی و اجتماعی کند حزن پسندیده است. برخی دیگر از آن‌ها شامل: غم بی توشه آخرت بودن، احساس عدم ترقی، غم از دست دادن استعدادها و سرمایه عمر، غم دوری از امام زمان (ع)، حزن در خواندن قرآن، غم آخرت، شرکت در نماز میت، یاد مصائب پیامبر (ص)، درد بی دردی، غم فقر و گرفتاری دیگران، غم شکست‌های مسلمین، غم مظلومان، غم‌های سنخیتی، محزون بودن در حزن ائمه (ع) (اکبری، ۱۳۸۵: ۲۲۰-۲۰۵). حزن و غم سازنده باعث پاکسازی درونی و بیداری از غفلت‌ها می‌شود.

۴. پیشینه

اگرچه در این حوزه مطالعات تحلیلی کمتر نگاشته شده، اما مهم‌ترین منابع مرتبط عبارتند از:

پایان‌نامه کارشناسی ارشد با عنوان جامعه‌شناسی پدیداری مناسک عزاداری در مشهد نوشته مهدی حسن زاده اصفهانی در سال ۱۳۸۸ که با مطالعه موردی در اجتماع مذهبی در مشهد انجام شده است. این تحقیق اشاره می‌کند که کنش عزاداری عملی آگاهانه، دارای

نیت و قصد در دو سطح ذهنی و عینی است.

دومین مورد پژوهشی تاریخی است که مباحث آن مشتمل بر تاریخ پا گرفتن و تأثیرگذاری این مجالس بر سیاست و جامعه است موضوع آن شیعه و نقش آن در تحولات سیاسی حکومت آل بویه است.

روضه و روضه خوانی و توسل به ائمه در شهر کرمان با هدف میزان پایبندی زنان به مسایل دینی و آشنایی با میزان استقبال مردم از مجالس روضه‌خوانی و ارتباط آن با نوع روضه (مکاری، ۱۳۷۵) و بررسی نحوه برگزاری و آداب ماه محرم در کاشمر در سال ۱۳۷۵. از جمله پژوهش‌های مرتبط با تحقیق بوده است.

بررسی میزان شادی دانشجویان پردیس قم دانشگاه تهران و شناسایی و رتبه‌بندی عوامل مؤثر بر آن در سال ۱۳۹۰ یکی دیگر از تحقیقات در این زمینه است (فضل الهی، ۱۳۹۰). شش عامل به عنوان عوامل مؤثر بر شادی دانشجویان شناسایی شد که به ترتیب زیر اولویت‌بندی شدند: تعامل بین دانشجو و استاد؛ امکانات رفاهی دانشگاه؛ جوّ سازمانی حاکم بر دانشگاه؛ مشارکت دانشجو در فعالیت‌های کلاسی؛ شیوه‌های تدریس و ارزشیابی استادان؛ عضویت در گروه‌های خاص (ورزشی، فرهنگی، مذهبی و...). نقش هیئت‌های مذهبی تهران در پیروزی انقلاب اسلامی تحقیق دیگری است که به دنبال پاسخ به این است که نقش و کارکرد هیئت‌های مذهبی تهران در روند شکل‌گیری و پیروزی انقلاب اسلامی چه بوده است (زاهد غفاری، ۱۳۹۱: ۸۲-۶۳).

۵. روش

این پژوهش با روش اسنادی و پیمایش میدانی انجام شده است. از روش اسنادی برای صورت‌بندی مبانی نظری مثل بررسی تاریخی، جایگاه هیئت‌های مذهبی، عناصر، فلسفه، فرهنگ، پیامدها و وضعیت کنونی و رویکردهای نظری نسبت به این آیین استفاده شده است و از منابع کتاب، نشریات رسمی و مقالات الکترونیکی، فیش برداری و عین متن از منابع مذکور به صورت مستند و از روش پیمایش میدانی جهت آزمون فرضیه‌ها با جهت توصیفی-تبیینی استفاده شده است. بر مبنای پیمایش توصیفی به دنبال چگونگی و شرح موضوع یعنی توصیف واقعیت بوده و سئوالات همراه با گزاره‌های چگونه، چه کسی، چه چیزی، کجا، چه مقدار و تعداد در پرسشنامه طرح شده است. در حوزه پیمایش تبیینی علاوه بر توصیف پدیده‌ها به تفسیر و بیان علل احتمالی و تبیین علت‌ها و دلایل رفتارها پرداخته می‌شود. تبیین رابطه‌ای درونی و متقابل بین متغیرهای پژوهش

است لذا پرسش‌هایی همراه با گزاره‌های چرا، به چه دلیل و برای چه در پرسش‌نامه طراحی می‌شوند. با استفاده از تکنیک پرسش‌نامه از طریق نمونه‌گیری آماری به صورت پرسش‌نامه بسته و محقق ساخته و محتوی آن حاوی پرسش‌های جمعیتی، عینی و نگرش است. پرسش‌نامه بین افراد شرکت کننده در مراسم هیئت‌های مذهبی توزیع و از روش توزیع پرسش‌نامه در فواصل زمانی منظم استفاده گردید. یعنی به فواصل زمانی منظم ۵ دقیقه فردی که وارد محل هیئت می‌شود به‌عنوان واحد نمونه انتخاب می‌شود. انتخاب افراد مورد تحقیق در رأس یا بعد از هر ۵ دقیقه بدون در نظر گرفتن مشخصات ظاهری، آشنایی قبلی یا پایگاه اجتماعی آن‌ها انجام می‌گردد. پرسش‌های پرسش‌نامه به روش مقیاس طیفی لیکرت طراحی و پرسش‌ها در سطح مقیاس‌های اسمی، رتبه‌ای و فاصله‌ای با تعداد ۳۵ سؤال طراحی گردید.

جامعه آماری این تحقیق افراد مذهبی (بچه هیئت‌ها) شهر همدان شرکت کننده در هیئت‌های مذهبی اهل بیت می‌باشند. این افراد متعلق به قشر خاص و محدودی نبوده در برگزیده طبقات اجتماعی بالا، متوسط و پایین می‌باشند. منظور افرادی که به لحاظ مادی و اجتماعی در پایگاه و وضع رفاهی بالا و متوسط و پایین قرار دارند. لذا از اقشار مختلف چون مالکان، کارمندان، بازاریان، کشاورزان، کارگران و بیکاران همه را در بر می‌گیرند. در این تحقیق نمونه‌گیری در چند نوبت انجام می‌گیرد. به‌علت در دسترس نبودن لیست تمامی افراد مورد تحقیق ابتدا از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای جامعه آماری را به سه خوشه که نمایانگر سه طبقه اجتماعی بالا، متوسط و پایین شهر همدان است تقسیم کرده و هر یک از سه خوشه یا طبقه تعیین شده را به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده (مناطق شهر همدان) را به‌عنوان پاره خوشه انتخاب می‌کنیم. در مرتبه بعد از پاره گروه‌های درون هر یک از پاره خوشه‌ها نمونه‌گیری انجام می‌شود. یعنی از هیئت‌های مذهبی فعال در مناطق یاد شده. سرانجام از واحدهای فردی هر یک از پاره گروه‌ها یعنی افراد شرکت کننده در هیئت‌ها نمونه‌گیری می‌شود. از میان مناطق مربوط به هر طبقه نمونه‌گیری ۳۰ درصدی انجام می‌دهیم و برای انتخاب پاره گروه‌ها نمونه‌گیری ۵۰ درصدی انجام می‌شود. در هر کدام از پاره خوشه‌های انتخاب شده ۱۰ هیئت مذهبی فعالیت دارند که ۵ هیئت انتخاب می‌شود که نهایتاً ۱۵ هیئت انتخاب می‌شوند. در مرحله آخر که انتخاب افراد از درون هیئت‌های مذهبی است با رعایت نمونه‌گیری تصادفی ساده در هر یک از هیئت‌ها ۶ تا ۷ نفر را به‌عنوان نمونه نهایی انتخاب می‌کنیم که با احتساب ۳۰ دقیقه وقت در هر هیئت جمعاً حجم نمونه ۱۰۰ نفر خواهد شد. پس از جمع‌آوری داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار اس

پی اس اس در بعد توصیفی از نمودارهای میله‌ای، دایره‌ای و هیستوگرام و در بعد تبیینی از ضریب همبستگی پیرسون استفاده می‌شود. روایی پرسش‌نامه به طریق روایی صوری و با نظرخواهی از داوران و توافق و تأیید آن‌ها و پایایی آن به روش آزمون کرونباخ و با عدد ۰/۸۵ بدست آمد.

۶. یافته‌ها

در تجزیه و تحلیل داده‌ها به دلیل وجود داده‌هایی در سطح مقیاس فاصله‌ای از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده گردید جمعاً ۱۰ آزمون ضریب همبستگی به دست آمد. برای ایجاد ارتباط بین سئوالات اول پرسش‌نامه که مربوط به مشخصات کلی فرد پاسخگو است با فرضیات تحقیق و برای پاسخ به این ایراد که ممکن است نتایج به دلیل جوان و خام بودن افراد جامعه آماری بوده باشد تأثیر دو مؤلفه سن و وضعیت تأهل بر متغیر وابسته (نشاط اجتماعی) به روش آزمون آنالیز تحلیل واریانس دو طرفه آزموده شد. از لحاظ تحصیلی و شغلی نتایج نشان می‌دهد که افراد شرکت‌کننده از دانش‌آموزان تا مدارک تحصیلی فوق‌لیسانس و دکتری و شاغلین تا بیکاران را تشکیل می‌دهند. چولگی و کشیدگی همه متغیرها (فرضیه‌ها) با استفاده از ضریب چولگی و کشیدگی به دست آمد که نشان‌دهنده توزیع متقارن متغیرها است. ۱۰ فرضیه تحقیق که به صورت ۱۰ متغیر مستقل با متغیر وابسته در ارتباط قرار گرفته شامل:

یک. شرکت در هیئت‌های مذهبی و گریه؛ دو. تعدیل هیجانات روحی؛ سه. رشد عواطف و ارزش‌های انسانی؛ چهار. تربیت افراد بر محور معنویت؛ پنج. آموزش سبک زندگی دینی در هیئت‌ها؛ شش. ارزش‌گذاری و ترویج روحیه جهادی در هیئت‌ها؛ هفت. ترویج فرهنگ امر به معروف و نهی از منکر در هیئت‌ها؛ هشت. روشنگری سیاسی و برائت از دشمنان در هیئت‌ها؛ نه. روابط محبت‌آمیز میان افراد در هیئت‌ها؛ ده. انجام کارهای هیئت به صورت گروهی. به عبارتی این‌ها به نوعی یک طرف رابطه فرضیه‌های تحقیق را تشکیل می‌دهند.

جدول شماره (۱) فراوانی متغیرهای مستقل سن و وضع تأهل

	valuelabel	N
Moshakhasat sen	۱۵-۲۴	۶۱
	۲۵-۳۴	۲۶
	۳۵-۴۴	۹
	بیش تر-۴۵	۴
Moshakhasat taahol	مجرد	۷۲
	متاهل	۲۸

جدول شماره ۱ فراوانی سن و وضعیت تأهل را نشان می‌دهد با این فرض که سن و وضعیت تأهل افراد نمونه تأثیری بر داده‌های متغیر وابسته ندارند با توجه به مقادیر نمایش داده شده در جدول شماره (۲) که بزرگتر از $0/05$ می باشد دلیل کافی برای رد فرضیه صفر نداشته پس این فرضیه تأیید می‌شود. لذا سن و وضعیت تأهل افراد نمونه تأثیری بر داده‌های متغیر وابسته تحقیق ندارند. یعنی افراد دارای سن پایین و بالا، مجرد و متأهل پاسخ‌های نسبتاً یکسانی به سئوالات پرسش‌نامه داده‌اند.

جدول شماره (۲) آنالیز واریانس دو طرفه تأثیر سن و وضع تأهل بر داده‌های متغیر وابسته

source	Type III sum of squares	Df	Mean square	f	Sig
Corrected	27/228	5	5/446	0/603	0/698
model	59367/733	1	59367/733	6/576E3	0/000
Intercept	6/043	3	2/014	0/223	0/880
Sen	3/402	1	3/402	0/377	0/541
Taahol	15/302	1	15/302	1/695	0/196
Sen*taahol	848/612	94	9/028		
Error	116204/000	100			
Total	875/840	99			
Corrected total					

a.R squared=0/031(adjusted squared=-0/020)

چون آزمون ضریب همبستگی پیرسون برای همه ۱۰ فرضیه تأیید گردید به خاطر یکسان بودن جدول آزمون‌ها تنها به عنوان نمونه جدول ضریب پیرسون برای فرضیه اول به شرح زیر نشان داده می شود: به نظر می رسد شرکت در هیئت‌های مذهبی و گریه و سینه‌زنی بر مصائب ائمه اطهار (ع) نشاط اجتماعی را افزایش دهد.

جدول شماره (۳) آزمون ضریب همبستگی پیرسون

	Farzie-1	Farzie-vabaste-neshat
Farzir-1 pearson correlation	1	0/383**
Sig.(2-tailed)		0/000
N	100	100
Farzie-vabaste-neshat pearson correlation	0/383**	1
Sig.(2-tailed)	100	100
N		

**correlation is significant at the 0/01 level (2-tailed)

مقدار ضریب همبستگی پیرسون در جدول فوق ۳۸۳/۰ است که رابطه‌ای نسبتاً قوی بین متغیرهای مستقل و وابسته در فرضیه اول را نشان می دهد. مقدار Sig برابر (۰/۰۰۰/۰) بوده و به عبارتی از ۰/۰۵ کوچک‌تر است پس فرضیه صفر رد و فرضیه تحقیق تأیید می شود. یعنی شرکت در هیئت‌های مذهبی و گریه بر ائمه اطهار (ع) نشاط اجتماعی را افزایش می دهد. با توجه به چارچوب نظری نظریه محبت خواجه نصیر که قبلاً اشاره شد محبت از نوع لذت می باشد یکی از وجه‌های لذت نشاط اجتماعی است که در هیئت‌های مذهبی بر آن افزوده می شود.

و همین طور ۹ فرضیه دیگر که به ترتیب با ضرایب ۰/۵۹۵ و مقدار Sig (۰/۰۰۰)، ۰/۲۹۹ و مقدار Sig (۰/۰۰۰)، ۰/۴۶۹ و مقدار Sig (۰/۰۰۰)، ۰/۳۵۷ و مقدار Sig (۰/۰۰۰)، ۰/۴۳۷ و مقدار Sig (۰/۰۰۰)، ۰/۲۳۳ و مقدار Sig (۰/۰۱۹)، ۰/۲۸۳ و مقدار Sig (۰/۰۰۴)، ۰/۳۳۸ و مقدار Sig (۰/۰۰۱)، ۰/۵۳۸ و مقدار Sig (۰/۰۰۰) که به نوعی با توجه به چارچوب نظریه محبت خواجه نصیر اثبات می شوند. مثل بعد چهارم محبت از دیدگاه خواجه نصیر یعنی کسب و بدست آوردن لذت که باعث نشاط اجتماعی می شود.

نتیجه‌گیری

همیشه هر پدیده انسانی دست‌خوش تحولاتی می‌گردد که یا مثبت بوده و در جهت سعادت انسان تکامل می‌یابد و یا اینکه دچار انحراف شده و باعث رسیدن زیان به انسان می‌شود. آنچه در این تحقیق به بررسی آن پرداخته‌ایم در باب هیئت‌های مذهبی معیار و استاندارد بوده است یعنی هیئت‌هایی که در برپایی برنامه‌های خود اصولی را رعایت می‌کنند مثل زمان برپایی مراسم، ارزش قائل شدن به سخنران، طول برنامه و امور جانی دیگر چون پذیرایی دچار افراط و تفریط نگردیده و با در نظر گرفتن مخاطب و شرایط روز جامعه این اصول را رعایت می‌کنند.

در جامعه ما حدود ۷۰ درصد از هیئت‌های مذهبی به‌طور نسبتاً کامل در زمره هیئت‌های معیار و استاندارد قرار می‌گیرند اما طبق مشاهدات حدود ۳۰ درصد از هیئت‌ها به‌طور نسبی دچار انحراف شده‌اند. پیشنهاد محقق این است که اولاً به بررسی اصول و عناصر هیئت‌های مذهبی معیار، نحوه پرداختن و توجه به آن، تأثیرات، کمبودها، نتایج حاصله چه در فرد و چه در جامعه، میزان سفارش بزرگان دین به رعایت آن‌ها، و دوماً ریشه‌یابی علل انحراف برخی از هیئت‌های مذهبی مثل تأثیرات و نتایج برگزاری بعضی مراسم‌ها مثل قمه‌زنی بر جامعه، تأثیرات اختلاف‌افکنی بین شیعه و سنی در هیئت‌های مذهبی بر سیاست خارجی ایران، تأثیر استفاده از سبک‌های غربی اشعار مداحی بر روح و روان جوانان هیئت‌های مذهبی، تأثیر خواندن روضه‌های دروغ بر میزان اعتماد مردم به دین را محققان بعدی در اولویت تحقیق قرار دهند. اما در رابطه با روند بهتر انجام تحقیق پیشنهاد می‌شود محقق باید به وضعیت فرد و گروه قبل و بعد از اجرای این گونه مراسمات توجه داشته باشد. زیرا در غیر این صورت متغیر آداب و رسوم و شأن جلسه بر موضوع مورد بررسی تأثیرگذار خواهد بود. پیشنهاد بعدی بررسی مقایسه‌ای است یعنی هیئت‌ها و غیر هیئت‌ها. در چنین شیوه‌ای باید با نگاه عمقی به بررسی موضوع پرداخت و ملاک‌های زود گذر بودن، جزئی بودن یا همه زندگی فرد را در بر گرفتن در رابطه با نشاط اجتماعی باید مورد مذاقه قرار گیرد.

یادداشت

1. Khwaja Nasir Tusi's

منابع

- آزاد ارمکی، تقی (۱۳۹۰)، *ساختار نظریه جامعه شناختی ایران*. تهران: نشر علم.
- ابوالحسنی، علی (۱۳۵۷)، *سیاهیپوش در سوگ ائمه (ع)*. قم: الهادی.
- ابن بابویه، شیخ صدوق (۱۳۸۲)، *عیون اخبار الرضا (ع)*. ترجمه محمدتقی اصفهانی، قم: نشر علمیه اسلامی.
- اسدزاده، محمد (۱۳۸۵)، *کالبد شکافی شاکله هیئت‌های مذهبی*. تهران: خیمه.
- اکبری، محمود (۱۳۸۵)، *غم و شادی در سیره معصومین (ع)*. قم: پاسدار اسلام.
- حسام مظاهری، محسن (۱۳۸۷)، *رسانه شیعه (جامعه‌شناسی آیین‌های سوگواری و هیئت‌های مذهبی در ایران)*. تهران: سروش.
- حسام مظاهری، محسن (۱۳۸۵)، *قضاوتی در باب هیئت‌های مذهبی نو پدید*. تهران: خیمه.
- زاهد غفاری، هاشجین (۱۳۹۱)، «نقش هیئت‌های مذهبی تهران در پیروزی انقلاب اسلامی»، *فصلنامه دانش سیاسی*. سال ۸، شماره ۲.
- سعیدی، محمد (۱۳۸۷)، *شادی‌ها و غم‌ها اگر جمعی باشند زندگی بخشند*. تهران: خیمه.
- شهیدی، جعفر (۱۳۸۰)، *تاریخ تحلیلی اسلام تا پایان امویان*. تهران: مرکز نشر دانشگاهی.
- عباسی، ناهید (۱۳۸۳)، «بررسی عوامل مؤثر بر نشاط و شادابی دانش‌آموزان از دیدگاه دبیران و دانش‌آموزان دبیرستان‌های دخترانه شهر اصفهان در سال تحصیلی ۱۳۸۲-۱۳۸۳»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد. اصفهان: دانشکده علوم تربیتی دانشگاه آزاد خوراسگان.

- فضل‌الهی، سیف‌اله (۱۳۹۰)، «سنجش میزان و عوامل مؤثر بر شادی دانشجویان پردیس قم دانشگاه تهران»، فصلنامه علمی - پژوهشی روان‌شناسی و دین. قم، سال سوم، شماره چهارم.

- معتمدی کاشانی، سیدحسین (۱۳۷۹)، عزاداری سنتی شیعیان در بیوت علما و حوزه‌های علمیه و کشورهای جهان. قم: ناشر مؤلف، چاپ اعتمادی.

- مفیدنژاد، سیدمرتضی (۱۳۸۶)، اشک باید رازدار باشد. تهران: مؤسسه میراث اهل قلم.

- مصباح‌یزدی، محمدتقی (۱۳۸۵)، آذرخش کربلا. قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره).

- مطهری، مرتضی (۱۳۸۶)، حماسه حسینی. قم: نشر صدرا، چاپ چهل و یکم.

- یزدی، راشد (۱۳۹۲)، روضه نشاط آور است. تهران: نشر هیئت.

-[on-line]:<http://www.hawzah.net>

-[on-line]:<http://www.rasekhon.net>

-[on-line]:<http://www.farsi.khamenei.ir>

-[on-line]:<http://www.mohammadsabahimihanblog.com>

-[on-line]:<http://www.aviny.com>

-[on-line]:<http://www.hazratemohsen.ir>

-[on-line]:<http://www.irna.ir>

